

5.3.2019

EOAK/4997/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Notaari Sanna-Kaisa Frantti

KIVIMAAN KOULU, LAHTI

Tarkastuspöytäkirja ilman liitteitä

Aika 2.10.2018, aamupäivä

Kohde: Kivimaan koulu, Lahti

Läsnä: Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Piatta Skottman-Kivelä
vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
notaari Sanna-Kaisa Frantti

Kivimaan koulu

opetus- ja kasvatusjohtaja - - -

rehtori - - -

apulaisrehtori - - -

kouluterveydenhoitaja - - -

koulupsykologi - - -

koulukuraattori - - -

luokanopettaja, johtoryhmän jäsen ja vanhempainyhdistyksen jäsen - - -

erityisopettaja, yht. oppilashuoltoryhmän ja johtoryhmän jäsen - - -

lehtori, vanhempainyhdistyksen jäsen - - -

koulunkäyntiavustaja, johtoryhmän jäsen - - -

1 Kivimaan koulu

Kivimaan peruskoulu sijaitsee Lahdenkadun varrella ja on 1.–9. luokkien yhtenäiskoulu. Kivimaan peruskoulu on Vihreä lippu -koulu, Liikkuva -koulu ja KiVa -koulu.

Lukuvuonna 2018–2019 Kivimaan peruskoulussa on 794 oppilasta, 63 opettajaa ja 17 koulunkäyntiavustajaa.

Oppilaista erityisen tuen oppilaita on 107 ja tehostetun tuen oppilaita on 94. Kaikista oppilaista suomen kieli on kakkoskielenä (S2) 139 oppilaalla, kotikieliä on 19 eri kieltä. Oppilaista 155:llä (19,5 %) on katsomusaineena joku muu kuin evankelisluterilainen katsomus.

Kuljetusoppilaita on 124. Kivimaan peruskoulussa toimii 9 erityisen tuen pienryhmää, maahanmuuttajien valmistava ryhmä, Jopo-luokka sekä VETO-luokka. Jopo- ja VETO -ryhmät toimivat erillisissä tiloissa.

Tarkastusajankohtana Kivimaan koulu toimi osittain väistötiloissa. Koulun tontilta oli purettu toinen vanha koulurakennus kokonaan pois. Nyt toimintaa oli kivikoulurakennuksessa sekä para-keissa.

Uuden koulun rakentaminen alkaa maaliskuussa 2019 ja uudisrakennus valmistuu maaliskuussa 2021. Kivikoulurakennus on suojeltu kohde, se peruskorjataan ja työ valmistuu vuonna 2023.

2 Tarkastuksen sisältö

Tarkastuskäynnistä oli lähetetty etukäteen sähköpostia sivistysjohtajalle, jossa sivistystoimea pyydettiin valitsemaan tarkastuskäynnin kohteeksi perusopetuksen toimintayksikkö.

Koulun rehtori toimitti pyynnöstä etukäteisaineistona koulun järjestyssäännöt, suunnitelman kurinpitokeinojen ja kasvatustarkastuksen käyttämisestä, koulun käytänteitä -asiakirjan sekä tasa-arvo -ja yhdenvertaisuussuunnitelman. Niiltä osin kuin apulaisoikeusasiamies katsoi olevan tässä yhteydessä aihetta perehtyä saatuun aineistoon, esiteltiin kanslian puolelta tehtyjä havaintoja käydyssä keskustelun yhteydessä. Vierailun ohjelma, Kivimaan koulun esittely ja muistio kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä ovat tarkastuspöytäkirjan liitteenä.

Tarkastuskäynnin tarkoituksena oli tutustua käytettävissä olleen ajan puitteissa ja siten mahdollisuuksien mukaan seuraaviin osa-alueisiin:

- yhdenvertaisuus ja esteettömyys
- oikeus yksityisyyteen, yksityisyyden toteutumista edistävät ja haittaavat käytännöt
- erityinen tuki
- maahanmuuttajalaps
- hallinnollinen päätöksenteko
- huoltajien neuvonta ja ohjaus esimerkiksi kuljetus- ja avustajapalveluiden haussa sekä kodin ja koulun yhteistyö
- yksilöllinen ja yhteisöllinen oppilashuolto
- oppilaiden osallisuus
- TVT- opetusvälineenä ja oppimisen kohteena
- turvallisen opiskeluympäristön kysymykset

Tarkastuksella tavattiin koulun henkilökuntaa ja oppilaskunnan edustajia, tutustuttiin koulun tiloihin sekä ruokailtiin koululla.

3 Tarkastuksen kulku ja keskustelunaiheet

Tarkastus alkoi kokoontumisella koulun ruokalassa (ks. läsnäolijat yllä). Kivimaan peruskoulun rehtori esitteli koulun oppilas- ja henkilökuntarakenteen, koulurakennusten nykytilan sekä tulevat rakennus- ja peruskorjaussuunnitelmat.

Keskustelussa nousi esiin hyvänä käytänteenä se, että Kivimaan peruskoulussa oli viikko sitten aloittanut toimintansa kaksi kulttuuritulkkiä. Tulkkien tavoitteena on toimia koulun ja oppilaan sekä kodin välillä ja tällä tavoin lisätä ymmärrystä puolin ja toisin. Koska koulun oppilaille on 19 eri kotikieltä käytetään neuvotteluissa aina tulkkiä. Arjen tilanteissa henkilökunta tulkkaa. Tarkastuksen jälkeen toimitetussa materiaalissa esiteltiin koulun nykyisten viidensien luokkien monimuotoista yhteistyötä huoltajien kanssa sekä vanhempainyhdistyksen aktiivista toimintaa.

Psykologi on paikalla koululla 4 pv/viikko ja kuraattori 4 pv/viikko. Heidän mukaansa aika on riittävä asioiden hoitamiseen, tilastojen mukaan 3 % tapaamisista ei ole pystytty tarjoamaan lakisääteisen 7 päivän määräajassa. Kuraattori pystyy noudattamaan 7 päivän määräaikaa, mutta oli sitä mieltä, että voisi hyvin toimia koko ajan yhdellä koululla.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 15 §:n 1 momentin mukaan opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon psykologin tai kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on tätä pyytänyt. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä.

Koulun mukaan TVT-valmiudet koululla ovat hyvät; Lahden alueen kouluissa laitekanta on hyvä (alle 3 oppilasta per laite) ja verkko toimii. Sähköiset tehtävät tehdään koulussa, tarvittaessa käytetään paperitulosteita. Pääpaino ei ole sähköisessä oppimisessä.

Väistötilojen haasteita ovat olleet mm. liikuntatuntien järjestäminen sekä vanhan kivikoulurakennuksen sisäilmaongelmat. Sisäilmasta oireileville oppilaille on pyritty järjestämään mahdollisuuksien mukaan vaihtoehtoisia tiloja. Koulun tontilla tehdyt rakennustyöt ovat myös aiheuttaneet jonkin verran ongelmia, mm. välitunnit on voitu kokea pelottavina.

EOAK/6915/2017 (8.12.2018): AOA totesi, että oppilaan oppivelvollisuuden suorittaminen sekä oppimisen tuki on järjestettävä hänelle sopivalla tavalla (lapsen edun edellyttämällä tavalla) myös sairauden aikana. Sisäilmaoireiluun liittyvissä tilanteissa opetus tulee järjestää lapsen edun ja yksilöllisen tilanteen edellyttämällä tavalla arvioimalla tarvetta väistötiloihin siirtymiselle ja tarvittaessa varmistamalla mahdollisuus siirtyä oireita aiheuttamattomaan, turvalliseen oppimisympäristöön. Näissä tilanteissa korostuu opetuksen järjestäjän velvollisuus pyrkiä hyvään yhteistoimintaan lapsen huoltajien kanssa.

Keskustelua käytiin myös järjestyssäännöistä. Välituntien valvonnassa on ollut haasteita; läheinen metsikkö sekä lähistöllä sijaitseva kauppa houkuttelevat lapsia. Koulun alueelta luvatta poistumisesta on havaitaessa annettu heti puolen tunnin jälki-istunto. Lähikaupan houkutusta on pyritty vähentämään mm. oppilaskunnan perustamalla välituntikioski-kahvilalla. Kerran kuu-kaudessa kaikissa Lahden kouluissa järjestetään ”pullis”, jossa oppilaat myyvät leipomaansa pullaa ja josta kertyneet rahat säästetään luokkaretkeä varten.

Koulun järjestyssäännöistä tulee käydä ilmi, mitkä osat ovat lainsäädäntöön perustuvia velvoittavia säännöksiä ja määräyksiä, ja mitkä suosituksia. Kivimaan koulun järjestyssäännöissä oli osioita, joiden sanamuotoja olisi perusteltua täsmentää selkeästi vastaamaan velvoittavia perusopetuslain säännöksi (vrt. esim. myös https://www.oph.fi/download/175407_jarjestyssaantojen_laatiminen.pdf. sekä https://www.oph.fi/download/183993_tietokoneen_kannykan_ ja_muiden_mobiililaitteiden_kayttoon_liittyvista_oikeuk.pdf).

Oikeusasiamiehen kanslian puolelta tuotiin esille muun ohella seuraavaa.

- Koulu on julkinen paikka, eikä valokuvaamista, videointia ja nauhoittamista koulun alueella voida järjestyssäännöissä kokonaan kieltää (ks. esim. OKV/166/1/2008, OKV/732/1/2010).
- Järjestyssäännöt eivät koske koulumatkoja eivätkä oppilaan oleskelua koulun alueella muuna kuin opetukseen ja koulun toimintaan liittyvänä aikana.
- Oikeusasiamiehen ratkaisukäytännössä on todettu (esim. dnro 2884/2/14) vahingonkorvauslain olevan ikäneutraali. Myös alaikäinen on näin ollen velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Korvauksen suuruus on arvioitava jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Edelleen ratkaisukäytännössä on todettu (EOAK/1384/201), ettei koulu voi yksipuolisesti päättää tai määrätä korvauksista. Vahingonkorvaus tulee arvioida jokaisen oppilaan kohdalla yksilöllisesti. Lähtökohtaisesti oppilaan vanhemmat eivät ole vastuussa oppilaan aiheuttamista vahingosta. Koulun tai opetuksen järjestäjän tulee sopia vahingonkorvauksesta oppilaan ja tämän huoltajien kanssa. Viime kädessä asiasta päättää tuomioistuin.

- Järjestyssäännöillä voidaan rajoittaa mobiililaitteiden käyttöä opetuksen aikana. Mobiililaitteen epäasialliseen käyttöön koulussa voidaan puuttua vain perusopetuslaissa säädetyillä keinoilla. Opettajien ja rehtorien toimivaltuudet ottaa haltuun häirintään käytettäviä tai vaarallisia esineitä ja aineita sekä tarkastaa oppilaan tai opiskelijan tavarat ovat viimesijaisia ja poikkeuksellisia keinoja puuttua oppilaiden ei-toivottavaan käyttäytymiseen ja turvallisuuden vaarantumiseen.
- Perusopetuslaki velvoittaa opetuksen järjestäjän laatimaan ja ohjeistamaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman kasvatustieteellisten ja kurinpidollisten keinojen käyttämisestä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Suunnitelman laadinnassa on otettava huomioon, että kurinpidossa ja työrauhan turvaamisessa voidaan käyttää vain laissa mainittuja keinoja ja että näitä keinoja käytettäessä noudatetaan hallinnon yleisiä oikeusturvaperiaatteita. Kunnan ja yksittäisen koulun tasolla kurinpitoon ja ojentamiseen liittyvät toimintaperiaatteet tulee määrittellä ja ohjeistaa selkeästi ja ymmärrettävästi. Kurinpito- ja ojentamiskeinojen soveltamisen ja käytännön järjestelyjen tulee olla kouluissa suunniteltu ja käsitelty sekä koulun henkilökunnan että vanhempien ja oppilaiden kanssa.
- Aineistoa ja linkkejä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tueksi löytyy kanslian yhteydessä toimivan Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilta (<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/perus-ja-ihmisoikeudet-opetustoi/>)

Kokoontumisen jälkeen oli tapaaminen Kivimaan peruskoulun oppilaskunnan kanssa. Oppilaskunnan jäsenet olivat yläkoulun luokilta. He kertoivat, että oppilaskunta kokoontuu tarpeen mukaan ja kokousajan järjestäminen onnistuu joustavasti koulupäivän aikana. Oppilaskunnan jäsenet kokivat, että he voivat vaikuttaa joihinkin asioihin. He ovat voineet vaikuttaa mm. parakien valintoihin, kioskin ylläpitoon sekä rakennettavan koulun piha- ja kalustesuunnitelmiin.

Keskusteltiin myös koulun järjestyssäännöistä; oppilaskunnan edustajien mukaan niitä ei aina käydä läpi, riippuu luokanvalvojasta. Oppilaskunta on pyrkinyt omalla toiminnallaan vähentämään oppilaiden luvattomia poistumisia lähikauppaan perustamalla edellä mainitun välituntioski -kahvilan. Oppilaskunnan mukaan koulussa on jonkin verran syrjintää ja kiusaamista, mutta opettajat puuttuvat kiusaamisiin parhaansa mukaan. Kuraattori- ja psykologipalvelujen olemassaolosta oltiin periaatteessa tietoisia, mutta oppilaskunnan edustajien kokemusten mukaan he eivät olleet tunnistettavasti henkilöinä näkyneet koulun arjessa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 11 §:ssä mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskelijoilla ja heidän huoltajillaan on tieto oppilaitoksen ja sen opiskelijoiden käytettävissä olevasta opiskeluhuollosta. Oppilaitoksen ja opiskeluhuollon henkilökunnalla on velvollisuus ohjata opiskelijaa hakemaan tarvitsemiaan opiskeluhuollon etuuksia ja palveluja.

Perusopetuslain 47 §:ssä säädetään osallisuudesta ja oppilaskunnasta muun ohella, että opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilailta on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. Opetuksen järjestäjän tulee kuulla koulun oppilaskuntaa ennen 1 momentissa mainittujen suunnitelmien ja määräysten vahvistamista sekä ennen muita oppilaiden asemaan olennaisesti vaikuttavia päätöksiä. Opetuksen järjestäjän tulee määräjain selvittää oppilaiden ja heidän huoltajiensa näkemyksiä koulun ja opetuksen järjestäjän toiminnasta.

Kivimaan koulun verkkosivuilta (yläkoulun kouluterveyskyselyn yhteenveto, <https://peda.net/lahti/koulut/kivimaa/oppilashuolto>) ilmeni, että puolet Kivimaan koulun oppilasta ei syö koululounasta päivittäin. Oppilaskunnan edustajat totesivat, ettei oppilaskunnalla ei juurikaan ole vaikuttamismahdollisuuksia kouluruokailuun. Edustajien mukaan nykyinen väistötiloissa toimiva ruokala oli oppilasmäärälle liian pieni ja siitä johtuen myös tunkkainen ja meluisa,

joten osa oppilaista käy mieluummin hakemassa syötävää lähikaupasta. Myöhemmin ruokailussa tavatut yläkoulun oppilaat kertoivat, että kun tarjolla on oppilaiden mielestä hyvää ruokaa, niin se heidän mukaansa usein loppuu kesken.

Perusopetuslain 31 §:n 2 momentin mukaan opetukseen osallistuvalla on annettava jokaisena työpäivänä tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen maksuton ateria.

Kouluruokailu on oppilaille tärkeä osa koulupäivää. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) todetaan muun ohella, että ruokailuhetkillä on tärkeä virkistystehtävä ja niillä edistetään kestävästä elämäntapaa, kulttuurista osaamista sekä ruoka- ja tapakasvatuksen tavoitteita. Oikea-aikainen ja kiireetön ruokailu ja mahdolliset välipalat varmistavat jaksamisen koulupäivän aikana. Viihtyisä ruokailuhetki lisää hyvinvointia koko kouluyhteisössä. Oppilaita kannustetaan osallistumaan kouluruokailun ja etenkin ruokailuhetkien suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Kouluruokailuun osallistumista sekä ruoan ja ruokailutilanteen laatua seurataan ja arvioidaan säännöllisesti.

Oppilaskunnan tapaamisen jälkeen tarkastuksella tutustuttiin perusopetukseen valmistavan opetuksen luokkaan, vierailtiin erityisen tuen ryhmässä sekä käytiin seuraamassa 1. luokan TVT-opetuskäyttöä. Kierroksen lopuksi tarkastettiin myös jossain määrin ahtaan kouluruokala ja koululounas, joka oli maistuva ja riittävä.

4 Tarkastuksella esiin tullutta

Kivimaan peruskoulun fyysisen opiskeluympäristön osalta puutteena voi todeta ruokailutilojen ahtauden ohella sen, että parakkikoulun toiseen kerrokseen ei päässyt liikkumisen apuvälineitä (esim. pyörätuoli) käyttävät henkilöt, koska hissiä ei ollut. Ruokalarakennuksessa oli inva-wc. Vanhaan purettavaan koulurakennukseen ei ollut esteetöntä pääsyä. Pääovella oli portaat ja kiertoreitti takaoven kautta oli hankala epätasaisen sorapinnan ja oven korkean kynnyksen vuoksi. Koulussa ei ollut tarkastushetkellä liikkumisen apuvälineitä käyttäviä henkilöitä. Henkilökunnan kanssa käydyssä keskustelussa ilmeni, että ennen tarkastusta kouluun oli käynyt tutustumassa liikuntaesteinen oppilas huoltajansa kanssa. He olivat kuitenkin lopulta valinneet opiskelupaikaksi toisen koulun.

5 Toimenpiteet

Tarkastushavaintojen perusteella apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen totesi, ettei Kivimaan peruskoulun tarkastus anna hänelle aihetta jatkotoimenpiteisiin.

Tarkastuksella nousi kuitenkin edellä ilmenevästi esiin väistötilojen ongelmallisuus mm. esteettömyyden osalta. Cramon moduuli C80 -malliset parakit ovat 2-kerroksisia ja hissejä ei ole käytössä. Lisäksi ruokalan koko oli väistötiloissa aiempaa huomattavasti ahtaampi.

Apulaisoikeusasiamies kiinnitti yleisellä tasolla Kivimaan koulun huomiota edellä esitettyihin säädösviittauksiin ja kommentteihin sekä korosti, että uuden koulun suunnittelun ja rakentamisen yhteydessä tulee ottaa huomioon laissa säädetyt esteettömyysvaatimukset, jotta vammaisten lasten yhdenvertainen oikeus perusopetukseen voidaan turvata tältäkin osin täysimääräisesti.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Sanna-Kaisa Frantti

notaari